

SVENS BIBELOVERSIGT - ESAJAS' BOG

Bogens hvem, hvad, hvor:

Esajas' Bog indleder Bibelens profetiske bøger, som er GTs fjerde hovedsektion (Loven, Historie, Visdom, Profeter). Hans profeti udgør en af GT's vigtigste bøger, hvis betydning ikke kan overvurderes i bibelsk teologi. NT citerer ham mere end nogen anden profet, og Esajas må regnes blandt verdenslitteraturens største klassikere.

Forfatter:

Esajas Amos' søn boede i Jerusalem (7:1-3), han var gift med en profetinde (8:3), og havde mindst to sønner (7:3; 8:3). Sammen med Esajas blev de brugt som tegn og varsler for Juda (8:18).

Gud kaldte ham til profet under en overvældende oplevelse i templet (kap.6) og brugte ham til at rådgive Judas konger og embedsmænd og til at kalde Judas folk tilbage til Gud (1:1; 7:11; 32:1; 37:21; 38:1; 39:3).

Udover at være profet var han også hofhistoriker (2 Kong 18:13-20:21; 2 Krøn 26:22; 32:32).

Esajas var en fremragende teolog, men også en mester med ord - hans profeti indeholder - historisk prosa (36-39), sange (12:1-6), metaforer (28:20), visdomslignelser (28:23-29) maleriske beskrivelser (30:27-33) og sarkasme (44:9-20).

Det jødiske skrift, Esajas' Martyrdom (2. årh. f.Kr.), fortæller, at han var kong Joashs barnebarn (2 Kong 12), og at han blev dømt for blasfemi og henrettet under kong Manasse (se evt. Hebr 11:37).

Tidspunkt:

Esajas profeterede samtidig med Hoseas i Israel og Mikas i Juda. Hans tjeneste foregik over tres år under fire af Judas konger fra 740-681 f.Kr. (1:1; 37:38). Under kong Uzzijas (792-740) havde Juda oplevet sin største fremgang siden kong Salomo, og det havde ført til stor velstand men også til undertrykkelse og åndelig og moralsk forfald (5:7-24).

Under hele hans tjeneste var Assyrisk imperialisme tiltagende, og Juda gik fra at være en lokal stormagt til at blive til en assyrisk lydstat. Juda forsøgte at bevare sin selvstændighed ved at føre krig mod naborigerne (7:1-2; 2 Kong 15:37-16:6; 734-732 f.Kr.) og ved at samarbejde med Assyrien (7:11; 2 Kong 16:7; 734 f.Kr.).

Efter Nordrigets fald i 721 f.Kr. forsøgte Juda at redde sig vha. alliancer med Egypten (18:1-20:6; 31:1-3; 37: 6; 715-702 f.Kr.), men kom under mere og mere kontrol af Assyrien, og til sidst var kun Jerusalem frit (1:4-9; kap. 36-37, 701 f.Kr.). De sidste to afsnit af Esajas' Bog (kap. 40-66) taler til en hel anden historisk situation. De omhandler årene 610-520 f.Kr., og de forudser både Judas eksil til og befrielse fra Babylon.

Motiv:

Esajas' personlige oplevelse af Guds storhed og helighed satte præg på hele hans åbenbaring og mission. Over for hans samtid søgte Esajas at advare Juda imod vantro og at vende Gud ryggen.

I stedet skulle de aktivt stole på Gud som den Almægtige. Senere i livet, da han var overbevist om Judas tilintetgørelse, inspirerede Gud ham, til at skrive en profetisk trøst, hvorved Judas troende rest kunne bevare håbet både under eksilet, og når de igen vendte hjem

Bogens opbygning:

1-39	Esajas' samtid, kampen for tro og dommen over vantro.
1-6	Guds store anklage og Esajas' profetiske mission
1:1-31	Guds store anklage
2:1-4:6	Guds folks kald i forhold til deres oprørske tilstand
5:1-30	Guds doms-veer over sit folk
6:1-13	Esajas' syn af Gud, hans renselse og kald som profet
7-12	Den vantro Davids-konge i forhold til Immanuel
7:1-8:22	Vantroens og troens valg og deres konsekvenser
8:23-9:6	Immanuels styre
9:7-10:4	Guds dom over frafaldne Efraim (Nordriget)
10:5-34	Guds dom over tugteren Assyrien
11:1-16	Immanuels rige
12:1-6	De forløstes lovsang
13-27	Guds budskaber til verdensrigerne
13:1-20:6	Guds fem domsord over rigerne i Esajas' samtid
21:1-23:18	Guds fem domsord over kommende riger
24:1-27:13	Guds dom over verdensriget ved verdens ende

28-35	Guds veer, hans advarsel imod vantro og opmuntring til tro
28:1-29	Guds ve over Efraim og Juda
29:1-33:24	Guds veer over vantro og hans opmuntring til tro
34:1-17	Guds advarsel imod vantroens ultimative konsekvens
35:1-10	Guds opmuntring til at vandre på troens pilgrimsvej
36-39	Det historiske bevis for, at tro sejrer, og at vantro fejler
36:1-37:38	Judas sejr over Assyrien ved ydmyg tro
38:1-39:8	Hizkijas ydmyge tro og hans sleske vantro
40-55	Guds folk i eksil, på vej mod forløsning.
40-48	Guds folk i fangenskab i Babylon
40:1-31	Israels almægtige Gud kalder sit folk på ny
41:1-48:22	Gud frelser sin svage tjener ved sine stærke tjenere
49-55	Forløsningsens morgenrøde
49:1-50:3	Guds sande tjener frelser Guds vantro folk
50:4-52:12	Guds lydige tjener og vækkelseskaldet til de troende
52:13-55:13	Guds lidende tjener og indbydelsen til frelse
56-66	Guds forløste folk i verden på vej mod herligheden.
56:1-59:21	Det forløste folk i tro og vantro overfor Guds Kriger
60:1-62:12	Vejen til herlighed ved Guds Salvendes indgreb
63:1- 66:24	Guds Kriger og forløbet op mod verdens ende

Bogens indhold:

Guds svar til synd, menneskers dybeste nød.

Esajas blev sendt for at forkynde evangeliet om frelsen. Så tydeligt fremstår evangeliet igennem hans profeti, at han er blevet kaldt den *femte evangelist*. Esajas har formålet at sammensætte sit værk ved at tage profetier fra forskellige tidspunkter af hans liv og lade dem fremstå i et sammenhængende budskab om frelse.

Han var måske ikke selv klar over, at løsningen opfyldtes i en mægtig, profetisk skikkelse, Jesus Kristus, hvis liv og værk er selve evangeliet (Joh.12:41; 1Pet.1:10-12).

I. Immanuels Bog.

Første del af bogen er rettet mod Esajas egen samtid, dvs. årene mellem kong Uzziass dødsår 740. f.Kr. (6:1) og til år 681 f.Kr., den assyriske kong Sankeribs dødsår (37:37-38). Esajas indleder sin profeti med at opremse Guds anklage og dom over Juda (kap.1-5), men også hvordan Gud kunne udfri en troende rest (kap.4; 6). Kap.6, Esajas' syn af Gud i templet er nøglen til bogen. Da han så Guds herlige hellighed, blev han overbevist om synd og modtog Guds rensende frelse, hvorefter han hengivent overgav sig til at tjene Gud.

Resten af Immanuels Bog er kontrasten mellem vantroens skæbne og troens herlige mål. Dette blev på individuel plan udtrykt i den vantro konge Akaz (kap.7) og den troende konge Hizkija (kap.37). På kollektiv plan blev det udtrykt ved de vantro verdensriger inkl. Israel og Juda (kap.13-35) og Guds troende rest (8:11-20; 12:1-6; 35:1-10).

Igennem hele sektionen kommer Immanuelskikkelsen til udtryk (7:14-15; 8:5-10; 9:23-6; 11:1-16; 32:1-5; 33:17).

Han er Guds fuldkomne Davids-konge, som indledningsvis synes svag, men som en dag sejrrikt vil indføre Guds rige i verden (11:6-16; 19:16-25; 24:21-9; 29:17-24; 30:18-32; 32.15-18; 33:13-24).

II. Den lidende tjeners Bog.

Den anden del af bogen er til de troende, der var i eksil i Babylon, og omfatter årene 550-539 f.Kr., dvs. 150 år efter Esajas egen tid. I 610 f.Kr. udviklede Babylon sig pludselig til Mellempøstens stormagt, før den ligeså overraskende faldt til Kyros, en ukendt stamme høvding, der siden år 550 f.Kr. var begyndt at forme det mægtige Medo-Persiske rige.

I denne del giver Gud stærke opmuntringer til bange, vægelsindede troende om at stole på ham (kap. 40). I forhold til nationernes døde afguder regerer han uafhængig af sit folks tilstand og formår at frelse dem fra fangenskab i Babylon og genoprette dem i Zion. Han vil befri dem igennem sin hyrde Kyros (45:1-4; Ezra 1:2-4; 6:2-5), fordi Israel, ikke selv kan magte det (42:18-25).

Ultimativt er det ikke fysisk frelse, der kan hjælpe Israel. Der skal et mere radikalt arbejde til, noget som kun Guds ultimative tjener "Israel" kan gennemføre (49:1-9). Denne tjener formår igennem lidelse at gennemføre Guds udfrielse (52:13-53:12). Anden del slutter med et universelt kald til alle om at tage imod Guds frelse (kap.55).

III. Den Salvede Krigers Bog.

Tredje del af bogen var til de troende, der igen opholdt sig i Kanaan (56:1-8; 64:9) - dvs. årene efter 539 f.Kr. Perioden er karakteriseret af både håb og håbløshed, fordi frelsesløfterne fra Første og Anden del endnu ikke er opfyldt, selvom herlighedsriget stadig stråler stærkt (65:17-25).

Folkets tilstand beskrives som under stadig indflydelse af kompromis og eksilets dom (57:1-13; 59:1-15; 63:17-19).

Der er en udfordrende realisme, der minder om, at der skal mere til end adresseændring fra Babylon til Jerusalem for at forvandle og genopbygge folket. I denne blandingstilstand træder den tredje messianiske skikkelse frem for at indføre Guds herlige rige og tilintetgøre alle Guds fjender og ondskab for evigt (59:15-21; 63:1-7).

Bogens temaer:

Nøglen til at forstå Esajas' Bog ligger i hans personlige oplevelse af Gud i templet (kap.6). Guds skinnende herlighed og fuldkomne hellige renhed overvældede ham. Han oplevede sig selv som blottet og kunne kun give udtryk for sin rædsel over synden i sig.

I denne håbløse tilstand formidler Gud sit rensende frelsende indgreb, og på grundlag af dette kalder han Esajas til tjeneste. Esajas modtager kaldet på trods af, at Gud gør det klart, at modstanden imod hans mission vil være næsten uovervindelig.

Esajas er aldrig tvivl om, at Israels Gud ikke alene er den eneste Gud og totalt suveræn i alle henseender - han er også skaberen, der kontrollerer verdensrigerne, styrer fremtiden og bestemmer evigheden (40:12-31; 41:1-5; 44:6; 66:22).

Det er tåbeligt at bygge sin grundlæggende tillid på nogen anden, om så det er guder, supermagter eller egen snuheit, (40:18).

Fordi Esajas har oplevet Guds radikale helliged, er han meget følsom overfor enhver modstand mod Gud. Hans gennemgående udtryk for Gud er "Israels Hellige" (25x). Han nævner bl.a. følgende forhold:

Den sataniske ånd (14:12-15).

Tidsånden, (24:1-13) styrer verdensrigerne (fx Babylon, kap. 45-46).

Hovmod (fx storkongen Sankerib 36:18-20).

Lige meget hvor mægtige de måtte være, vil de en dag møde Gud som deres dommer og herre (27:1, 12-13; 45:23; 49:24-26; 60:14).

Den kærlige Gud (46:3-4; 49:15-16; 54:4-5; 57:14-16; 58:6-14; 59:20-21; 62:1-5; 64:7-8; 65:1-3; 66:2; 66:12-13).

Den omsorgsfulde hyrde (40:10-11; 52:11-12).

Det stedfortrædende offer (53:4-6,8,11-12).
Verdens frelser (49:6; 56:7-8; 63:7-9; 66:18).

Selvom Guds kald er til alle, får ingen automatisk andel i Guds frelse. Israels forhold til Gud var unikt men ikke eksklusivt, og det beviser, at ingen har fortrin på Guds frelse (17:10-11; 19:23-25; 22:8-14; 56:3-8; 66:18-21).

Guds frelse bliver tilegnet ved at modtage hans klare kald og bevidst at træffe sit eget helt personlige valg (6:5-7; 45:22-24; 48:1-21; 55:6-7; 62:10-12; 65:12).

Baggrundsinformation:

I de sidste to århundreder har det været populært at nægte, at kun Esajas skrev bogen. Fortrinsvis er det fordi, rationalistiske teologer ikke kan acceptere, at Esajas kunne forudsige Judas udfrielse fra Babylon ved Kyros' mellemkomst 150 år før, det skete. De begrundede deres opfattelse med, at profeter kun talte til deres samtid og påpeger også et markant stilskeft efter kap.1-39.

Svaghederne i deres argumentation er trefoldige. Kildehistorien kan slet ikke bekræfte teorier om flere forfattere udover Esajas (se Septuaginta, Dødehavsrullerne, Apokryfa). Der er heller ingen tradition for, at disciple over flere generationer tilføjede til kendte forfatteres værk.

Litterært er der ingen tegn på, at bogen er et sammensat værk (For kun en bogrulle se Luk 4:17 og dødehavsrullen Qa,). Bortset fra ordet Babylon og Kyros er der ingen detaljer eller træk, der viser, at forfatteren egentlig var bosat i Babylon.

Mere positivt citerer NT Esajas for at være forfatter til alle tre dele (Matt 4:14-16; Luk 4:17-21; Joh 12:41,37); og hans personlige udtryk: "Israels Hellige" findes i alle tre dele af bogen (fx 1:4; 41:14; 57:15).

Det tydelige stilskeft efter kap.39 og 55 kan nemt forklares med forskellige formål med de enkelte sektioner og er en hel naturlig udvikling i et forfatter-skab, der varede over 60 år. Teorien om flere forfattere løser ikke problemet, men gør det hele meget mere kompliceret.

De kildekritiske teologer indrømmer selv, at de tre sektioner ikke kan nøjes med tre forfattere, fordi kap.1-39 har afsnit, der også forudsiger Judas eksil og Babylons fald (5:13-16; kap.13-14; 21:1-10; 39:3-8) og selv har meget markante stilskeft (kap.24-27 og 36-39).

Derfor er der udover at nægte, at der kun var en forfatter, meget lidt enighed om antallet af forfattere, og hvad de hver især skrev.

At forudsige fremtiden er højt usædvanligt, men Gud bruger det bevidst til at overbevise både vantro fornægtere (7:12-17) og desillusionerede troende om, at han ikke kan sammenlignes med afguderne (38:5-8; 41:21-23; 42:9; 44:25-45:8; 46:10-11; 48:1-16; Joh 13.19).

Bogens sammenhæng med resten af Bibelen:

Esajas' Bog citeres af profeterne Mikas (se 2.4; Mika 4:1-3). Han er medforfatter til Kongebøgerne, og bogen bliver brugt som historisk kilde i Krønikebøgerne. Esajas var en meget dygtig teolog, og han var dybt præget af ånden i Israels Pagt og Lov og kom derfor til at have enorm indflydelse på efterfølgende GT-skrifter og jødisk, monoteistisk teologi. Hans forudsigelser havde stærk indflydelse på Daniel, Ezra, Nehemias og profeterne efter eksilet. NT-forfattere bruger Esajas' Bog til at give vigtige skriftmæssige begrundelser for deres forklaringer af Jesu person og tjeneste, og bogen citeres over 200 gange i NT.

Esajas' Bog er bygget op på en måde, der præcis svarer til Jesu tjeneste. Kap.1-39 taler om Guds dom over synd og hans tugt af sit oprørske folk. Den præsenterer Jesu inkarnation under personen Immanuel, der er sendt for at indføre Guds Rige. Kap. 40-55 går videre og beretter om muligheden for at opnå frelse igennem Guds lidende tjener og beskriver Jesu korsfæstelse og opstandelse. Kap. 56-66 taler om det valg, mennesker har efter Golgata. Når alt kommer til alt, findes der kun to veje - enten at fortsætte i syndens oprør eller at tage imod Guds nåde og begynde et nyt liv som en åndsfuldt discipel af Jesus Kristus.

Dette valg er kun muligt indtil den dag, Jesus kommer igen og udløser Guds endegyldige dom over synd. Samtidig med dommen bringer Guds Krigerkonge en fuldstændig genoprettelse af hele skaberværket, og Guds troende vil bo i en ny forvandlet himmel og jord.

Jesus i det Gamle Testamente:

"Gud er med os" er profetien om Guds vise, retfærdige fredskonge, nedstammet fra David (9:5-7; 11:1,10), som skal herske over hele jorden. Tegnet der skulle identificere ham, var at han skulle fødes af en jomfru (7:14; Matt 1:20-35; Luk 1:26-38).

"Almah" på hebraisk betyder ung kvinde, men GT bruger kun dette udtryk om ugifte kvinder uden seksual erfaring. Derfor er det naturligt, at NT oversætter almah med "parthenos" – jomfru. Esajas profeterer om trængsler i Messias' unge år og om Galilæa som det sted, der først skulle opleve hans herredømme.

Derudover vil hans vej blive banet af en af Guds udsendte forløber (7:15; 8:7-10,23; 40:3; Matt 1:20; 2:13-15; 4:14-15; Luk 1:30-35; Joh 1:23).

Gud bruger udtrykket tjener både om Israel og Esajas (42:18-25; 44:26) men begge disse kan slet ikke leve op til de ophøjede beskrivelser af Guds fuldkomne tjener (42:1-7; 49:1-9; 50:4-9).

Jesus Kristus alene opfylder karakterskildringen af tjenerens rene, milde og offervillige væsen, og derved åbenbarer han selveste Guds egen natur (42:1-4; Matt 12:9-21).

Derudover er Jesus den eneste, der har gennemlevet tjenerens lidelse, død og opstandelse (52:13-53:12; ApG 8:32-35).

Jesus opfyldte i detaljer Esajas skildring om den, der blev hånet af mennesker, korsfæstet med forbrydere, og begravet i en rigmands grav (se 53:5-9 med Matt 27:11-13, 26-31, 41-44, 57-61).

Esajas skildrer det som et stedfortrædende offer, der formår at retfærdiggøre andre (53:4-6,10-12; Rom 4:23-25; 5:6-11,18-19; 2 Kor 5:21; 1 Pet 2:21-25).

Tjenerens hengivelse til Gud og mennesker kvalificerer ham til at stå i spidsen for Guds universelle herredømme (45:22-23; 52:13-15; Fil 2:10-11).

Jesus er Guds salvede, udpeget og udrustet af Hel- ligånden til at genindføre Guds herredømme over skaberværket ved magt (59:15-21; Mt 24:30). Hans erobring vil udløse et velsignet nådeår for troende, men en tilintetgørende hævdag for oprører (61:1-3a; 63:1-6; Luk 4:16-21; Åb 19:11-15).

Det at være salvet med Guds Ånd (*Messias - den sal- vede*) forbinder alle tre profetiske skikkelser i Esajas (11:1; 42:1; 48:16; 61:1).

Bogens mest kendte afsnit:

- 1:1-31** Guds anklage over Juda og tilbud om forlig
- 4:1-5** Den herlige fremtid for Guds troende rest
- 6.1-13** Gud møder, frelser og kalder Esajas til profet
- 7:14; 9:1-6** Immanuel og hans herredømme (se også 11:1-16)
- 11:1-16** Guds Rige (se også kap.2:1-5; 4; 25-26; 32; 60)
- 12:1-6** De forløstes lovsang
- 35:1-10** Forløsningens forvandlende nyska- belse
- 40:1-31** Trøst og opmuntring fra Gud den al- mægtige
- 52:13-53:12** Guds lidende tjeners stedfortrædende offer
- 55:1-13** Guds indbydelse til at modtage hans frelse
- 61:1-3** Guds salvede og hans mission
- 65-66;**